

24 SEP 2011

ԱՆԿՐԷՍ ԲԵՐԺՈՒԳԵՐԵԱՆ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
ՄԵՂ ՈՒՆԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ

26 ՆԿԱՐՈՎ



Հրատարակութիւն Աղօլճ Գիւմրայի

ԳԻՆՆ Է 25 ԿՕՊ.

ԹԻՖԼԻՍ

Արագատիկ տպարան «ՊՐՅՐԷՍ» Դիօրցօվի փողոց

1910

638
P-35

638

Բ-35

սր

ՆՆԳՐԷԸՍ ԲԱՐԵՈՒԿԱՐԵԱՆ

21/5-25

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
ՄԵՂՈՒԱՐՈՒԾՈՒԹԵԱՆ

26 ՆԿԱՐՈՎ



Հրատարակութիւն Աղբի Գիւմարի

ԹԻՖԼԻՍ

Արագատիպ տպարան «ՊՐՕԳՐԷՍ» Դժոբջօժի փողոց

1910

01 MAR 2013

22.901



684

38

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Կազմելով մեղուարուծութեան այս հանրամատչելի և համա-
ռօտ ձեռնարկը՝ մեր նպատակն եղել է տալ մի գործնական ուղե-
ցույց այն մեղուապահների ձեռքը, որոնք փոքր ի շատ է ծանօթ
լինելով մեղուապահական գործին՝ կարօտ են աւելի հմուտ և ա-
ւելի ձեռնհաս անձի ցուցումներին: Ուղիղ է, հայերէն լեզուով
կան մեղուարուծութեան և ուրիշ ձեռնարկներ, սակայն նրանք ի-
րանց ընդարձակութեամբ և գնի թանգութեամբ մատչելի չեն ա-
մենքին, մանաւանդ չքաւոր և կիսագրագէտ գիւղացիներին:

Այս ձեռնարկը կազմելիս մենք օգտուել ենք ոչ միայն տա-
րիների ընթացքում ձեռք բերած մեր անձնական փորձից, այլ
նաև ուրիշ մեղուապահական ձեռնարկներից, որոնցից հարկ ենք
համարում յիշել նախ՝ Բէրտրանի «Մեղուների խնամատարութիւ-
նը» և ապա Горбачевի «Гнилец и Кислая черва» բրօշուրը,
որից թարգմանաբար քաղել ենք Որդնացաւին վերաբերեալ հա-
տուածը:

Մենք մեր նպատակին հասած կը լինէինք, եթէ այս համա-
ռօտ ձեռնարկը փոքր ինչ գիւրութիւն պատճառէր սկսնակ և ան-
փորձ մեղուապահներին և ուղիղ ճանապարհով առաջնորդէր նրանց
առաջին քայլերը մեղուապահական գործունէութեան ասպարէզում:

Ս. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ

1. ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Մեր կովկասեան մեղունները, ինչպէս ցոյց տուին նաև օտար հեղինակներ ի հետազոտութիւնները, շատ բեղմնաւոր են և խաղաղ բնաւորութիւն ունին. մեղր հաւաքելու մէջ մեծ ընդունակութիւն են ցոյց տալիս, լաւ պաշտպանւում են յարձակումներէց և միևնոյն ժամանակ զիմացկուն են:

2. ՄԵՂՈՒԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԿԱԶՄԸ ԵՒ ԿԵԱՆՔԸ

Իւրաքանչիւր փեթակի ընտանիքը բաղկացած է մօրից, բանւոր մեղուններից, բոռերից և որդերից:



Մայր (նկար 1): Մօր միակ գործը ձուածելն է: Մայրը սկսում է ձուածել մօտաւորապէս յունվարի վերջերին կամ փետրվարի սկիզբներից մինչև սեպտեմբեր, երբեմն հոկտեմբեր ամիսները: Նա սկզբում ածում է քիչ և աստիճանաբար, երբ օրերը տաքանում են,

1. Մայր ձուի քանակութիւնն աւելացնում է ու վարնան վերջը հասցնում է ամենամեծ քանակութեան. այդ ժամանակ համարեա ամբողջ բունը լցւում է որդերով և ձուերով: Լաւ մայրը օրական կարող է ածել 3—4 հազար ձու: Ձուերը լինում են երկու տեսակ՝ բեղմնաւորուած, որոնցից դուրս են գալիս մայրը և բանւոր մեղունները, և անբեղմնաւոր, որոնցից դուրս են գալիս բոռերը: Մայրը իր կեանքի ընթացքում բեղմնաւորւում է մի անգամ միայն: Մայրերը ապրում են հնգից մինչև վեց տարի, բայց ձուածելու ամենաառատ շրջանը երեք տարի է տևում. այդ պատճառով

էլ մայրերին երեք տարուց յետոյ պէտք է փոխել: Իւրաքանչիւր ընտանիքում լինում է մի մայր: Նոր ծնունդ մայրն առաջին օրերը, մինչև կատարելապէս ամրանալը, մնում է տանը, յետոյ դուրս է գալիս հարսանիքի՝ բոռի հետ պատահելու և բեղմնաւորուելու: Բեղմնաւորումը կատարւում է օդի մէջ, թռչելիս, որից յետոյ մայրը վերադառնում է տուն և մի քանի օրից յետոյ սկսում է իր միակ գործը — ձու դնելը: Եթէ մօրը, մի քանի անգամ դուրս գալուց յետոյ, չէ յաջողւում բոռի հետ պատահել, նա կորցնում է նորից դուրս գալու ցանկութիւնը և նրա ածած ձուերից դուրս են գալիս միմիայն բոռեր: Այդպիսի մօրը ասում են բոռածու մայր: Դրանց պէտք է ոչնչացնել և տեղը տալ պահեստի մայր կամ ձու, որ մեղուները նորից մայր պատրաստեն:



Բանւոր մեղուներ (նկար 2): Բանւոր մեղուներն են կատարում փեթակի մէջ բոլոր աշխատանքը, — հոգում են որդերի կարիքը, շինում են մեղրահացերը, հաւաքում են մեղր, բերում են ջուր, ծաղկափոշի և ակնամոմ:

Բանւոր մեղուն իր կեանքի առաջին երկու շաբաթը աշխատում է փեթակի ներսը, որից յետոյ դուրս է գալիս, շրջապատի հետ ծանօթանում և ապա գնում դրսի աշխատանքի:



3. Բոռ

Բոռը (որձ մեղու, նկար 3): Բոռերը երևան են գալիս գարնան կէսից մինչև բերքի վերջը: Դրանց կատարած միակ գործն է մօրը բեղմնաւորել: Այդ պատճառով էլ պիտի խուսափել դրանց շատ բազմանալուց: Դրանց թիւը սահմանափակելու միջոցն է՝ նախ պահել շահէլ մայրեր և երկրորդ՝ տալ արհեստական մոմաթերթ շրջանակի ամբողջ մեծութեամբ:

Քաղցից ու ցրտից: Տարուայ միւս ամիսներում նրանց ներկայութիւնը նշան է, որ ընտանիքը մայր չունի կամ մայրը բեղմնաւորուած չէ: Բոռերը նկատելի կերպով խոշոր են բանւոր մեղուներից և խայթոց չունին:

Որդ: Մօր դրած ձուերը երեք օրից յետոյ դառնում են որդեր, որոնց մեղուները կերակրում են կաթով՝ պատրաստած մեղրից, ջրից ու ծաղկափոշուց, ու ծածկում են բջիջը մոմեղէն բարակ կնիքով: Որդը դառնում է հարսնեակ: Ձու դրած օրից մինչև մեղու դառնալը տևում է 21 օր, բոռերինը տևում է 24, իսկ մօրը՝ 16 օր: Բանւոր մեղուի որդի բջիջը լինում է փոքրիկ և կնիքը տափակ, բոռինը — մեծ, դուրս ընկած, ուռուցիկ, մօրը — երկարաձև կաղնու նման:

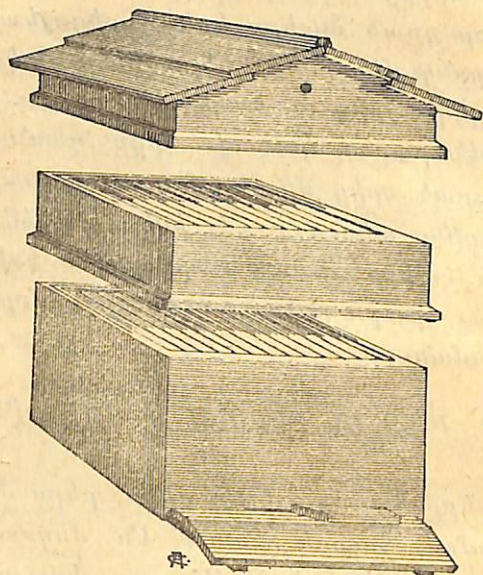
3. ԻՆՁ ԵՆ ԲԵՐՈՒՄ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Մեղուները հաւաքում են մեղր, բերում են ծաղկափոշի, ակնամոմ, ջուր և շինում են մեղրամոմ: Մեղրը ժողովում են ծաղիկների հիւթից, որ կոչւում է նեկտար: Այդ նեկտարը պահում են ստամոքսի առաջին մասում և տեղաւորում ապա հացերի մէջ: Ծաղկափոշին մեղուները բերում են յետին ոտների կողովիկներով և դարսում են նոյնպէս բջիջների մէջ: Ակնամոմը հաւաքում են ծառերի ոտներից և գործ են ածում, երբ հարկաւոր է լինում ծածկել կամ փոքրացնել փեթակի ճեղքերը և ծակերը: Ձուրը բերում են որդերի համար կերակուր պատրաստելու: Մեղրամոմը ոչ թէ բերում են դրսից, այլ արտադրում են իրանք մեղուները: Մեղրամոմ առատութեամբ արտադրում են բերքի լաւ ժամանակը:

4. ԻՆՁՊԻՍԻ ՓԵԹԱԿ Է ՀԱՐԿԱԻՈՐ

Եղած փեթակների մէջ ամենատարածուածն և յարմարը Դադան-Բլատտի փեթակն է: Այդ փեթակը բաղ-

կացած է յատակից, բնից, վերնայարկերից, շրջանակներից, կիսաշրջանակներից, միջնատախտակից, բարձից և ծածկից (խուփ, նկար 4):



4. Դադան-Բլատտի փեթակը

1) Բունը ունի տասներկու շրջանակ, և այսքանը հերթ է, որ ընտանիքը կատարելապէս զարգանայ:

2) Նայած տարուայ եղանակին կամ ընտանիքի ոյժին՝ փեթակի բունը կարելի է մեծացնել կամ փոքրացնել միջնատախտակով:

3) Փեթակները տարուայ ընթացքում անհրաժեշտ է երեք անգամ մաքրել: Դադան-Բլատտի փեթակի յատակը շարժական լինելով՝ շատ հեշտութեամբ մաքրուում է:

4) Արկանոցն այնպէս է շինուած, որ հեշտութեամբ կարելի է մեծացնել, փոքրացնել և կարևոր դէպքում բոլորովին փակել. մի ուրիշ առաւելութիւնն էլ այն է, որ մեղուներն անմիջապէս մտնում են փեթակը, առանց մեծ պտոյտներ գործելու և ժամանակ կորցնելու:

5) Հնարաւորութիւն է տալիս հեշտ և արագ գննել փեթակը. դրա համար հարկաւոր է միայն բաց անել նրան և մի հայեացքով կամ, դժուար դէպքում, հանելով բնի կենտրոնից մի շրջանակ, դուք անմիջապէս ծանօթանում էք ամբողջ ընտանիքի դրութեան հետ. սա մի այնպիսի առաւելութիւն է, որ հնարաւորութիւն է տալիս հեշտ և արագ գննել փեթակը, ուստի և մի մեղուապահ հեշտութեամբ կարող է կառավարել և հսկել հարիւրաւոր փեթակների վրայ:

6) Սովորաբար մեղուները մեղրը դարսում են բնի վերին մասում, ուստի Դադան-Բլատտի փեթակի մեղրի ամբարը՝ վերնայարկը, դնում են անմիջապէս բնի վրայ. վերնայարկերի քանակութիւնը, նայած տարուայ բերքին, կարելի է աւելացնել, առանց շարժելու փեթակի բունը և անհանգստացնելու մեղուներին:

7) Հնարաւորութիւն է տալիս առանց մեղուներին փնասելու և ջարդելու հաւաքել մեղրը:

8) Շատ հեշտութեամբ կարելի է մեղուանոցը մեծացնել արհեստական ձագերով և միևնոյն ժամանակ կարելի է նաև արգելել չափից դուրս բնական ձագ տալուն:

9) Այս փեթակը, շնորհիւ իր կազմութեան, պահպանում է մեղուների ընտանիքը շոքից և ցրտից:

10) Դադան-Բլատտի փեթակը, իր բոլոր առաւելութիւններով, հնարաւորութիւն է տալիս մեղուապահին մեղուանոցին ցանկացած ուղղութիւնը տալու՝ մեղր կամ ձագ ստանալու տեսակէտից:

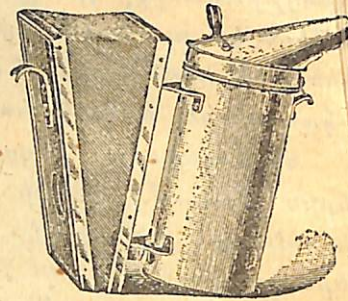
Այս տիպի փեթակը ցանկալի է շինել $\frac{3}{4}$ վերջով հատութիւն ունեցող տախտակից, և լուրջ պէտք է հսկել, որ փեթակի մասերը մի չափսի լինին շինուած, որպէզի կարելի լինի նրանց մի փեթակից միւսը փոխադրել: Նոր ըսկրսողները անպայման պէտք է ձեռք բերեն մի հատ կանոնաւոր և ուղիղ չափերով փեթակ, որից և ընդօրինակեն միւսները:

5. ԻՆՉ ՏԵՍԱԿ ԻՐԵՐ ԵՒ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ ԵՆ ՀԱՐԿԱԿՈՐ

Քողը պաշտպանում է մեղուապահի երեսը և պարանոցը մեղուների խայթելուց: (Նկար 5): Քողը փոխանակ



5. Քող



6. Ծխարար

գնելու, կարելի է պատրաստել տանը բարակ տիւլից կամ չիբիլայից, և ապա հագցնել կամ կարել լայնեզր գլխարկի եզերքին: Քողի տյն մասը, որ գալիս է երեսի դիմացը, պէտք է սև կտորից լինի:

Ծխարարով ծուխ են տալիս մեղուներին, երբ հարկաւոր է նայել փեթակը: Վառելու համար գործ են ածում փթուակ, թուղթ և շորի կտորներ: (Նկար 6).



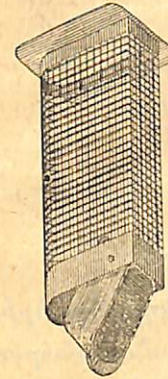
7. Վուարկէյի գործիք

Գործիք, որ գործ են ածում շրջանակները բարձրացնելիս: (Նկար 7).



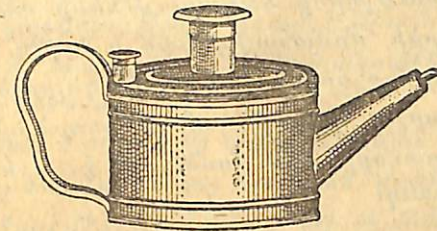
8. Սոգանակ

Սոգանակը գործ են ածում մեղրահացերը մեղուներից սրբելու համար: Կարելի է դրա փոխարէն գործ ածել և սագի փետուր: (Նկար 8).



9. Վանդակ

Այս վանդակի մէջ միաժամանակ տեղաւորում են մօրն և այն կերակուրը, որ անհրաժեշտ է նրա համար: Երբ մայրն ուտում, վերջացնում է կերակուրը, նա հնարաւորութիւն ունի ինքն իրան, առանց մեղուների օգնութեան, դուրս գալու վանդակից: Այդ նպատակով վանդակի ստորին մասում շինուած է մի փոքրիկ անցք: Մեղուները հեշտութեամբ ընդունում են այս կերպով տուած մօրը: (Նկար 9).



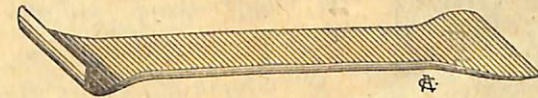
10. Արբոտի թէյամանը

Մոմհալիչ թէյամանը գործ են ածում շրջանակի վերայ արհեստական մոմաթերթ կապնելու համար: (Նկար 10).



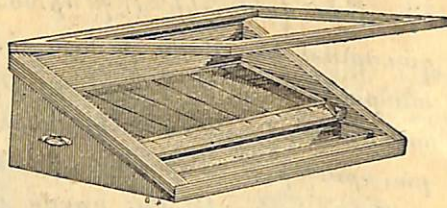
11. Արբոտի դանակ

Արբոտի դանակը գործ են ածում մեղրահացերի կնիքները բանալու համար: (Նկար 11).



12. Քերիչ

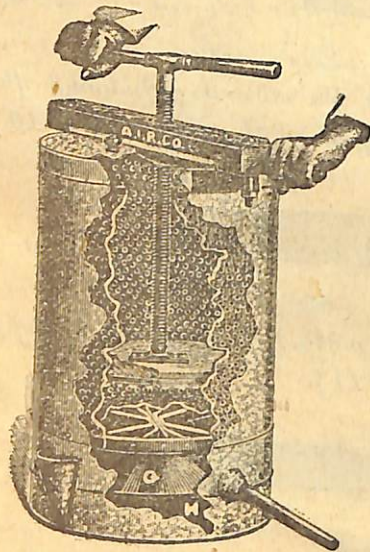
Քերիչը գործ են ածում փեթակների կեղտը քերելմաքրելու, շրջանակներն իրարից հեռացնելու և փեթակից հանելու համար: (Նկար 12):



13. Արևի մոմահալ

Մոմահալը ծառայում է հին և կտոր մեղրահացերից մոմ ստանալու: Փոքրիկ մեղուանոցների համար անհրաժեշտ գործիք է: Հալելու համար հաւաքած մոմահացը մէջն են ածում և դնում արևի ճառագայթների տակ: (Նկար 13).

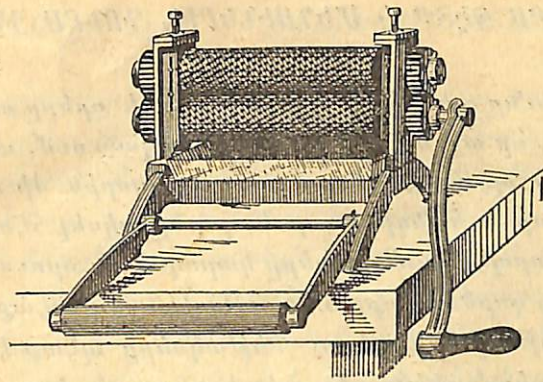
Բացի արևի մոմահալից կան և ուրիշ բազմատեսակ գործիքներ, որոնք հալում են մոմը գոլորշու կամ ճնշման միջոցով: Գոլորշու գործընթացումը ներգործողներից ամենից աւելի յարմարաւորը այն մոմահալն է, որի նկարը զետեղուած է այստեղ:



14. Ծնշող մոմահալ

Քան ժամանակ, մինչև որ տուրակի մէջ այլ ևս մոմ չը մնայ: (Նկար 14).

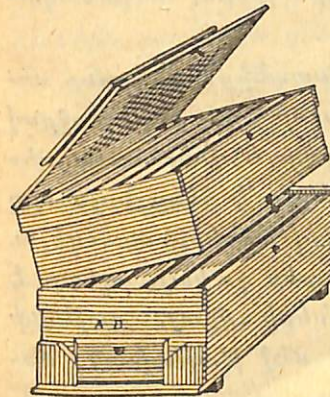
Այս գործիքը ծառայում է հին, սևացած և անպէտք հացերից մոմ ստանալու համար: Հալելու համար ժողոված հացերը տուրակի մէջ ածելուց յետոյ՝ դնում են գործիքի մէջ, լցնելով ջուր՝ գործիքում յարմարեցրած տեղում ու դնում կրակի վերայ: Ապա, երբ մոմը կը հալուի ու կը թափուի ամանի ծորակից դուրս, պէտք է տուրակը հետըզհետէ ճնշել վերևի պտուտակի օգնութեամբ և շարունակել այս գործողութիւնն այնքան ժամանակ, մինչև որ տուրակի մէջ այլ ևս մոմ չը մնայ: (Նկար 14).



15. Գլանաձև մեքենայ

Այս գործիքով արհեստական մոմաթերթ են պատրաստում: Սրա կարեւորութիւնը զգալի է միայն այն մեղուանոցներում, ուր տարեկան մեծ քանակութեամբ մոմաթերթ են գործ ածում:

Արհեստական մոմաթերթ պատրաստելու համար՝ նախ հալում են մեղրամոմը, յետոյ հալուած մոմի մէջ կոխում են նախապէս ջրի մէջ թաց արած թխականման մի տախտակ, որ մոմը կաշի նրան, և ապա շուտով տախտակը հանում են ամանից ու պոկում վրայի մոմը: Այսպիսով ստացուած մոմաթերթը մի քանի օրից յետոյ անց են կացնում գլանաձև մեքենայի միջով (նկար 15) ու ստանում գործածութեան համար արդէն պատրաստ մոմաթերթ:



16. Արկղը

Այս արկղը ծառայում է հացեր տեղափոխելու համար. կարող է ժամանակաւորապէս փեթակի տեղ ևս ծառայել և շատ յարմար է, որ կիսաշրջանակով մեղր տեղաւորեն նրա մէջ և ուղարկեն շուկայ ծախելու համար: Սրանով անվտանգ կարելի է մեղուներ տեղափոխել հեռաւոր տեղեր: (Նկար 16.)

6. ԵՐԲ ՊԵՏԲ Է ՄԵՂՈՒՆԵՐԻՆ ԴՈՒՐՍ ԴՆԵԼ

Երբ ձիւնը դաշտերից վերանում է և օրերը տաքանում են այնքան, որ այլ ևս մեծ ցրտեր չեն սպասուում, տուն դրած մեղուններին պէտք է դուրս դնել և բոլորին մի անգամից: Ընտրել տաք և հանգիստ օր և գործը սկսել հէնց առաւօտունից, որպէսզի մեղունները կարողանան օրուայ ընթացքում թոխչք գործել մաքրուելու: Նախապէս պէտք է պատրաստել փեթակների տեղը: Փեթակները պէտք է դնել բոլորովին հորիզոնական դիրքով, իրանց անցեալ տարուայ տեղը, գետնից ոչ շատ բարձր՝ ագուռների կամ փայտերի վրայ, իրարից այնքան հեռու, որ մեղուապահը աշխատելիս կարողանայ ազատ շարժուել: Դուրս դնելու ժամանակ փեթակի արկանոցը պէտք է ծածկուած լինի. բաց անել, երբ մեղունները հանգստացած կըլինին—մօտաւորապէս կէս ժամից յետոյ: Մեղունների մաքրուելուց յետոյ, հարկաւոր է փեթակների արկանոցները փոքրացնել՝ փեթակի մէջ տաքութիւն պահելու և գողութեան դէմ նախազգուշութեան համար: Յաջող ձմերած ընտանիքները անմիջապէս դուրս են թռչում մաքրուելու և շուտով էլ հանգստանում են:

Այն ընտանիքները, որոնք թոխչք գործելուց յետոյ չեն հանգստանում և որոնց մէջ մեղունները դուրս ու ներս են անում, կարծես մի բան որոնելիս լինին, հաւանակաբար մայր չունին:

Կարող են պատահել և այնպիսի ընտանիքներ, որոնք սովից թուլացած լինին. դրանց հարկաւոր է գոլ շաքարաջրով սրսկել, պաշար տալ, փակել արկանոցը և դնել տաք սենեակում մինչև ոյժի դալը: Անհրաժեշտ է հէնց նոյն օրը հարեւանցօրէն՝ վերելից՝ նայել բոլոր փեթակները՝ ստուգելու պաշարի քանակութիւնը: Որտեղ պաշար չը կայ, պէտք է տալ մեղրահաց կամ դնել շրջանակների վրայ, քաթանի տակ, շաքարի կտոր՝ չոր կամ ջրի մէջ թաթախած, մօտաւորապէս 2—3 ֆունտ:

7. ԻՆՉՊԷՍ ՊԵՏԲ Է ՎՍՐՈՒՆԵԼ ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ ՀԵՏ

Չը նայած որ մեր Կովկասի մեղունները շատ հանգիստ և խաղաղ բնակւորութիւն ունին, այնուամենայնիւ մեղուապահը դարնանը, մանաւանդ նոր սկսողը, խայթելուց ազատ մնալու համար, պէտք է երեսը և պարանոցը ծածկէ քողով (նկար 5) և ձեռքի դաստակներն էլ պաշտպանէ բազպաններով: Լաւ է դարնանը՝ գողութիւն չառաջացնելու համար, փեթակները նայել առաւօտեան կամ երեկոյեան: Նախ քան փեթակի բաց անելը, պէտք է արկանոցից փոքր ինչ ծուխ թողնել փեթակի մէջ, որից յետոյ մեղունները ծծում են մեղր և այդ գրութեամբ դժուարանում են խայթել: Փեթակը նայելիս կոպիտ ու յանկարծակի շարժումներ չը պիտի անել. ընդհակառակը՝ պէտք է վարուել զգուշութեամբ, հանգիստ ու միևնոյն ժամանակ գործը կատարել արագութեամբ: Եթէ մեղուն խայթում է, պէտք է իսկոյն հանել խայթոցը: Առաջին խայթոցները ուռոյցք են առաջացնում և զգալի ցաւ են պատճառում, բայց որոշ ժամանակից յետոյ աննկատելի են դառնում:

8. ՓԵԹԱՆԵՐԻ ԶՆՆԵԼԸ

Մեղուններին դուրս դնելուց յետոյ, օգտուելով առաջին տաք և խաղաղ օրից, պէտք է ամեն մի փեթակ առանձին առանձին դնել՝ ստուգելու համար, թէ ընտանիքը մայր ունի՞ և ինչ գրութեան մէջ է որդը: Եթէ նկատէք որդ և կանոնաւոր կերպով դրուած ձուաներ, այդ դէպքում այլ ևս մօրը տեսնելն աւելորդ է, որովհետև դրանք արդէն ապացոյց են, որ ընտանիքը մայր ունի: Իսկ երբ տեսնում էք ընտանիքներ, որոնք մայր չունին, այդ դէպքում անհրաժեշտ է այդ ընտանիքներին տալ կամ պահեստի մայր կամ թէ միացնել մեղուանոցի մի թոյլ ընտանիքի հետ, որը մայր ունի: 2) Պէտք է առանձին ուշք դարձնել, որ փեթակում մեղրի բաւականաչափ

պաշար լինի, որովհետև այս ժամանակ մեղրի գործածու-
թիւնն աստիճանաբար շատանում է և պաշարի առատու-
թիւնն առաջնակարգ պայման է ընտանիքի զարգացման
համար, որից և կախուած է գործի ամբողջ յաջողութիւնը:
3) Բուռը պէտք է փոքրացնել միջնատախտակով, թողնել
այնքան շրջանակ, որքան մեղուները ծածկում են, հե-
ռացնելով հին, կեղտոտած, բորբոսնած և բոռաբջիջներով
լի հացերը. հոգ տանել, որ, ինչքան կարելի է, տաք ծած-
կուած լինի փեթակը: 4) Պէտք է մաքրել փեթակների յա-
տակը, որպէսզի մեղուները ստիպուած չլինին իրանք աւե-
լորդ ոյժ և աշխատանք գործ դնելու: Մեղունանոցի իւրա-
քանչիւր փեթակ պէտք է ունենայ իր համարը կամ նշա-
նը և ամեն մի բան, որ նկատուած էք այս կամ այն փե-
թակի վերաբերմամբ, պէտք է անցկացնէք տետրակի մէջ՝
իր համարի կամ նշանի տակ, որպէսզի դուք ամեն ան-
գամ նստիպուած չլինիք փեթակը բաց անելու:

Աչքի առաջ ունենալով, որ, բացի մեղրից, մեղուները
գարնանը որդ մնուցանելու համար մեծ քանակութեամբ
ջուր են գործ ածում, ուստի, եթէ մեղունանոցի մօտե-
քում գետ կամ աղբիւր չը կայ, անհրաժեշտ է մեղուա-
նոցում շարունակ ունենալ թարմ ջուր տաշտերով կամ
ամաններով: Տաշտերի մէջ պէտք է ածել ծղնօտ կամ
փայտէ ձողեր, որպէս զի մեղուները ջուր վերցնելիս չը
խեղդուին:

9. ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏԲ Է ՈՐԲԱՅԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻՆ ՄԱՅՐ ՏԱՆ

Որքան հնարաւոր է, մեղուապահը շուտ պիտի օգնէ որ-
բացած ընտանիքներին, որովհետև նախ՝ նրանց մէջ կարող
են առաջ գալ բոռածու մեղուներ և երկրորդ՝ նրանք կարող
են պատճառ դառնալ գողութեան սկսուելուն: Եթէ մե-
ղունանոցում պահեստի մայր կայ, մօրը պէտք է նստեցնել
վանդակի մէջ, (նկ. 9) զնել պաշար՝ վանդակի մէջ յարմարե-

ցրած տեղում և այդ վանդակը գետեղել որբացած ընտա-
նիքի բնի կենտրոնում՝ երկու շրջանակի արանքում և պա-
հել երկու օր: Այդ ժամանակամիջոցից յետոյ, եթէ մե-
ղունները հանգիստ են և կերակրում են մօրը, բացէք վան-
դակի ներքևի մուտքը, որ մայրը դուրս գայ. բայց եթէ
նկատէք, որ մեղունները գրգռուած են և աշխատում են
մօրը սպանել, այդ դէպքում մօրն ազատելը պէտք է յե-
տաձգել մի օրով, պատճառը պարզելու համար: Սովորա-
բար դրա պատճառը լինում է այն, որ փեթակը ունենում
է մայրաբուն, հետևաբար հարկաւոր է կտրել մայրաբները
և միայն հետևեալ օրը ազատել մօրը:

10. ԲՈՌԱՅՈՒ ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Եթէ մայրը հանգել է ձմեռը կամ գարնան սկզբնե-
րում և մեղուապահն էլ ժամանակին օգնութեան չէ հա-
սել, մեղուններից մէկը կամ մի քանիսը սկսում են ան-
կանոն կերպով ձուեր ածել, զնելով իւրաքանչիւր բջիջում
մի քանի հատ, և այդ ձուերից դուրս են գալիս միմիայն
բոռեր: Այդ տեսակ մեղունները կոչւում են բոռածու մե-
ղուններ:

Եթէ բոռածու մեղունները երևան են գալիս այնպիսի
ժամանակ, երբ մեղունանոցում բոռեր չկան՝ մօրը բեղմնա-
ւորելու, և պահեստի էլ մայր չունինք, այդ դէպքում բո-
ռածու մեղուններով փեթակը պէտք է միացնել ուրիշ ըն-
տանիքի հետ կամ բաժանել մի քանի ընտանիքների մէջ:
Իսկ եթէ բոռածու մեղունները երևում են այնպիսի ժա-
մանակ, երբ մեղունանոցում բոռեր կան, պէտք է վարուել
հետևեալ կերպով. — հանել բոլոր հացերը, սրբել նրանց վը-
րայից մեղուններին և փոխարէնը՝ փեթակում դնել նոր մո-
մաթերթերով շրջանակներ և մի ուրիշ փեթակից էլ տալ
ձուով և որդով մի հաց, որ մեղունները հնարաւորութիւն
ունենան տուած ձուերից մայր պատրաստելու:



Եթէ այս նկարագրած եղանակով առաջին անգամից չը յաջողուի ազատուել բռնածու մեղոններէից, նոյն գործողութիւնը պէտք է կրկնել, մինչև որ մեղոնները պատրաստեն տուած ձուերից մայրաբուն: Բռնածու մեղոնները պատահում են և տարուայ միւս եղանակներին, երբ ընտանիքը զրկուած է մայր պատրաստելու հնարաւորութիւնից:

11. ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՄԻԱՅՆԵԼԸ

Այն ընտանիքները, որոնք զրկուած են մօրից և մայր պատրաստելու էլ հնարաւորութիւն չունին կամ որոնց մայրը բռնածու է, պէտք է միացնել մի ուրիշ թոյլ ընտանիքի հետ, որը մայր ունի: Այն փեթակի մէջ, որի հետ ուզում էք միացնել, ամբողջ բունը քաշեցէք մի կողքի վրայ և զրէք միջնատախտակը (սովորական միջնատախտակի կողքերից և տակից կպցրէք բարակ փայտէ ձողեր), որ երեք կողմից զրկած լինի, այսինքն՝ կպած լինի փեթակի յատակին և պատերին: Այն ընտանիքը, որին ուզում էք միացնել, երեկոյեան՝ երբ բոլոր մեղոնները աշխատանքից վերադարձել են տուն, մի շրջանակով բերէք և զրէք միջնատախտակի միւս՝ ազատ կողմը: Ծածկեցէք արկանոցը նոր տեղափոխածի կողմից: Երկու օրից յետոյ հեռացրէք միջնատախտակը և մօտեցրէք շրջանակները:

12. ՓԵԹԱԿՆԵՐԻ ՄԱՔՐԵԼԸ

Այս գործողութիւնը յարմար է կատարել երկու կամ երեք հոգով, որոնցից երկուսը բարձրացնում են փեթակի բունը յատակից, նախապէս ծուխ թողնելով արկանոցից, որ մեղոնները չը խայթեն, իսկ երրորդը սրբում և մաքրում է յատակը: Այդ ազբը պէտք է հաւաքել և հալել, որովհետև նա իր մէջ մոմ է պարունակում: Խոնաւացած յատակները պէտք է փոխարինել ուրիշով և չորացնել: հարկաւոր է չորացնել նաև բարձը, որով ծածկուած է լի-

նում փեթակը: Փեթակները պէտք է մաքրել տարուայ ընթացքում երեք անգամ 1) գարնանը, 2) գլխաւոր մեղրաբերքի սկզբում, և 3) աշնանը. հակառակ դէպքում՝ կեղտից ցեց կարող է առաջանալ:

13. ՅԵՑ

Ինչպէս վերեն ասացի, ցեցը առաջ է գալիս կեղտից և նա երևում է այն փեթակներում, ուր թողնուած են աւելի շատ մեղրահացեր, քան մեղոնները կարող են ծածկել, որպէս և թոյլ ու որբացած ընտանիքներում: Եթէ ցեցն արդէն երևացել է և արդէն մեղրահացերի մէջ անցքեր է բաց արել, հարկաւոր է այդ հացերը անմիջապէս հալել: Որդով հացերը, եթէ նոյնպէս ցեց ընկած են, պէտք է մաքրել մեղոններից և տալ ուժեղ ընտանիքներին: Ցեցից ազատուելու համար հարկաւոր է ցեց ընկած փեթակի պատերը, միջնատախտակը և յատակը շող տալ նաֆթալինով և փեթակի մէջն էլ պահել կամֆարայի մի փոքրիկ կտոր՝ շորի մէջ փաթեթած և միաժամանակ անհրաժեշտ է դրանց յաճախ նայել:

14. ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ ՓՈՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆԸ

Այս հիւանդութիւնը նկատուում է գարնան սկզբներում և առաջ է գալիս մեղոնների երկար ժամանակ փեթակում փակուած մնալուց, վատ կերակրից և անհանգիստ ձմերելուց: Սովորաբար մեղոններն իրանց կղկղանքը թափում են փեթակից դուրս՝ թռչելիս: Ձմեռը՝ տուն դրած ժամանակը՝ նրանք պահում են կղկղանքը ստամոքսում և դատարկում են դուրս դնելու հէնց առաջին օրը, եթէ մեղոնների ձմերելու տեղը եղել է բարեյաջող. հակառակ դէպքում, եթէ մեղոնների ձմեռուայ սենեակը պահանջածից աւելի ցուրտ կամ աւելի տաք է եղել, այդ ժամանակ նրանց հանգստութիւնը խանգարուում է,

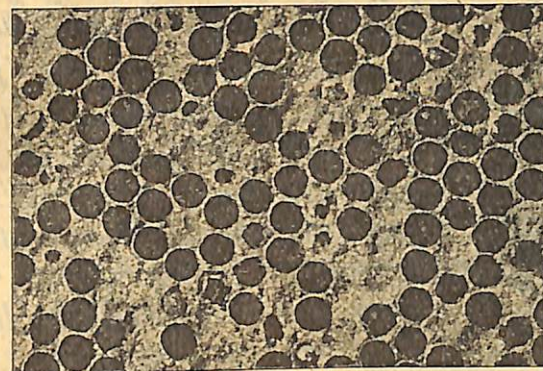
սովորականից աւելի են ուտում. այդ պատճառով չափից աւելի են լցւում մեղունների աղիքները և նրանք ստիպուած են լինում կղկղանքը թափել փեթակում՝ հացերի և պատերի վերայ: Նոյն անհանգստութիւնը առաջ են բերում մկները, մտնելով փեթակը: Սովորաբար դարնանը՝ առաջին թռիչքը գործելուց յետոյ, այդ հիւանդութիւնը ինքն իրան անցնում է:

15. ՄԿՆԵՐԸ

Մեղունների ամենավտանգաւոր թշնամիները մկներն են: Ուժեղ ընտանիքներում տարուայ երեք եղանակներին դրանք առանձին վնաս չեն հասցնում, բայց ձմեռը, երբ մեղուններին հարկաւոր է կատարեալ հանգստութիւն, նրանք մտնում են փեթակի մէջ, բուն են դնում, ուտում են մոմ ու մեղր և այնքան չեն ուտում, որքան փշացնում են: Մեղունները դրանց ներկայութիւնից անհանգստանում են, ոյժ են տալիս մեղր ուտելուն, որի հետեանքը լինում է փորլուծութիւն. իսկ եթէ այդ դրութիւնը երկար է տևում, մեղուններն ամբողջ պաշարը ուտում են և իրանք էլ հանգչում սովից: Փորձել եմ դրանց ոչնչացնելու դէմ առաջարկուած շատ ու շատ միջոցներ, բայց պիտի խոստովանեմ, որ այդ միջոցները ոչ մի հետեանք չեն տուել. եղել են դէպքեր, որ նոյն իսկ այդ առաջարկուած միջոցներով մկները չաղացել են: Մկների միակ թշնամին կատուն է, որի օգնութեանն էլ պիտի դիմել այդ դէպքերում:

16 ՈՐԴՆԱՅԱԼԻ ԵՒ ԹԹՈՒԱՅ ՈՐԴ.

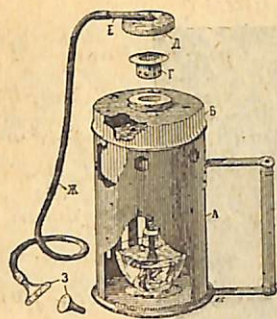
Հիւանդութեաննշանները: Նախ և առաջ այս հիւանդութիւնից վարակուած են սերեկուած (կնքուած) որդերը: Այդ տեսակ որդի բջիջի սերեկը մուգ գոյն է ստանում, ներս ընկած է լինում և մի քանիսն էլ ծակծկուած են լի-



17. Որդնացաւով վարակուած հաց

նում: (Նկ. 17) Հիւանդութեան առաջին շրջանում սերեկած որդի փշանալն աննշանն է (10—12 բջիջ), բայց յետոյ նրա քանակը օրէցօր արագապէս շատանում է: Եթէ այդպիսի բջիջի սերեկը փորձէք բանալ մի չոփով կամ զնդասեղով (քորոցով), առողջ և սպիտակ որդի կամ հարսնեակի փոխարէն՝ կընկատէք թանձր, առածգական, մածուցիկ, դարչնագոյն, հասարակ սոսիւնձի վատ հոտով, մի հիւթ, որը չոփով խառնելիս՝ ձգւում է թելի պէս: Որդնացաւի զօրեղ դարգացած դէպքում հիւանդութիւնը կարելի է նկատել մինչև անգամ առանց փեթակը բանալու. այդ ժամանակ մեղունները համարեա թէ չեն թռչում, կորցնում են իրանց սովորական եռանդը, փեթակից ծանր հոտ է գալիս, իսկ արկանոցի առաջն էլ թափուած են լինում ակնամոմի նման մոխրագոյն հատիկներ: Այս միջոցին ոչ միայն սերեկած որդն է փշանում, այլ և չկնքուած որդը, որը ձգւում է բջիջի ամբողջ երկարութեամբ և կպչում է նրա ներքին պատերին:

Բժշկութիւնը: Նախ և առաջ հարկաւոր է արգելել մօրը ձու ածել՝ բանտարկելով նրան մայրաբնի մէջ մինչև 21 օր: Ամբողջ 21 օրուայ ընթացքում այդ ընտանիքին պէտք է ծուխ առլ Արխիպէնկոյի լամպով (նկար 18) 20 %



18 Արխիպենկոյի շամպը

էլի 7—10 օր: Այն հացերը, որոնց վրայ վարակուած ընտանիքի մեղուներն էին նստած, պէտք է հալել, իսկ փեթակը ցանկալի է այրել:

Թթւած որդ: Մեղուների այս հիւանդութիւնն իր արտաքին տեսքով շատ նման է որդնացաւին, հոտած որդի ժահրահիւթը իսկական որդնացաւի գոյնն ունի և շատ անգամ բջիջների խուփերը նոյնպէս լինում են ծակծրկուած: Այս հիւանդութիւնը վարակում է յաճախ սերեկած որդը: Չըկնքուած որդի ժահրը այս հիւանդութեան գէպքում չէ կպչում բջիջի ներքին կողքերին, այլ թափւում է նրբա յատակի վրայ և չունի այն վատ հոտը, որը զգացւում է որդնացաւից, այլ սովորաբար քացախի կամ փրթած խնձորի հոտ է ունենում: Բացի սրանից այդ ժահրը ջրալի է, մածուցիկ չէ և չէ ձգւում: Այս հիւանդութիւնով փչանում են ինչպէս որդերը, նոյնպէս էլ մեղուները, և նրանց ստամոքսը փքուած է լինում:

Բժշկութիւն: Այս հիւանդութեան բժշկութեան միջոցները նոյնն են, ինչ որ որդնացաւի գէպքում, այն է՝ ծուխ տալ ֆորմալինի շոգիով և մեղուներին կերակրել ֆորմալին խառնած շաքարաջրով: Հիւանդութեան ուժեղ զարգացման գէպքում մեղուներին տեղափոխել նոր փեթակներ և տալ մաքուր մոմահաց: Այս հիւանդութիւնը թէև վարակիչ է, բայց այնքան էլ վտանգաւոր չէ:

17. ՄԵՂՈՒՆԵՐԻՆ ԿԵՐԱԿՐԵԼԸ

Մեղուներին կերակրելը լինում է երկու տեսակ—1) կերակրելը կարիքի համար և 2) կերակրելը արդիւնաբերական նպատակով: Կարիքի համար կերակրում են այն ժամանակ, երբ փեթակը մեղր չէ ունենում: Երբ փեթակում պաշար չկայ, պէտք է տալ կամ շրջանակով մեղրահաց, կամ շաքար, կամ շաքարաջուր: Շաքարը գլխից կտրում են տափակ շերտով և դնում են շրջանակների վրայ՝ բնի կենտրոնում, պահանջի համեմատ 4—5 ֆնտ. վերջանալուց յետոյ կրկնում են մինչև մեղրաբերքի սկսուելը:

Կարելի է տալ նաև շաքարաջուր: Վերցնել երկու ֆունտ շաքարին կամ շաքարաւազին մի ֆունտ ջուր, եփ տալ և խառնել, ածել բանկաների մէջ և տալ իւրաքանչիւր անգամ 4—5 ֆունտ. բանկայի երեսը պէտք է նոսր շորով կապել և գլխիվայր դնել շրջանակների վրայ: Արթուն պէտք է հսկել, որ մեղուները պաշարի նեղութիւն չքաշեն:

18. ԱՐԴԻԻՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ԿԵՐԱԿՐԵԼԸ

Արդիւնաբերական կերակրման նպատակն է որդ բազմացնելը: Եթէ շարունակ կերակրում էք մեղուներին և մեղուները առատ կերակրում են մօրը, մայրը ուսովորակալից առաջ սկսում է ձու գնել և 45—50 օրուայ ընթացքում ընտանիքն այնքան զարգանում է, որ կարողանում է թէ իր ձմեռուայ պաշարը հայթայթել և թէ մեղուապալէ իր ձգալի արդիւնք տալ: Այդ պատճառով էլ շահադիտական նպատակով կերակրելը սկսում են գլխաւոր բերքից 45—50 օր առաջ: Գլխաւոր պայմանն է, որ կերակրուող ընտանիքը հարուստ լինի մեղրով, որովհետև շատ որդին շատ էլ կերակուր է հարկաւոր:

Պէտք է կերակրել շաքարաջրով. մի ֆունտ ջուր տաքացնել, խառնել և ամեն երեկոյ իւրաքանչիւր ըն-

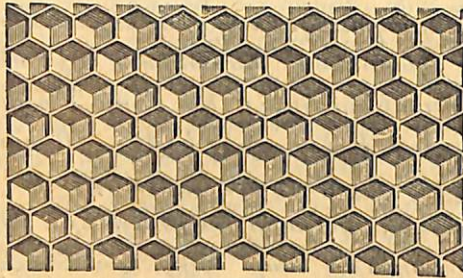
տանիքին տալ մի մի բաժակ: Աստիճանաբար պէտք է փեթակի տարածութիւնը մեծացնել, որպէս զի մայրը ձու դնելու համար ազատ բջիջներ ունենայ, միևնոյն ժամանակն էլ փեթակը պէտք է ծածկած ու տաք պահել:

19. ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ դաշտում մեղր չկայ, մեղուները տրամադիր են յարձակուելու թոյլ և անմայր ընտանիքների վրայ, մանաւանդ գարնանը՝ բերքից առաջ և աշնանը՝ բերքից յետոյ: Գողութեան դէպքում պէտք է սաստիկ նեղացնել արկանոցները. եթէ այդ էլ չօգնէ, յարձակման ենթարկուած ընտանիքը պէտք է շորով չորս կողմից ծածկել կամ ժամանակաւորապէս տուն դնել, որը պէտք է լինի մութ և հով:

20. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՄՈՄԹԵՐԹ

Շրջանակաւոր փեթակի գլխաւոր առաւելութիւններից, հասարակ փեթակի համեմատութեամբ, մէկն էլ արհեստական մոմաթերթի դործածութիւնն է: (Նկար. 19) Մոմաթերթը

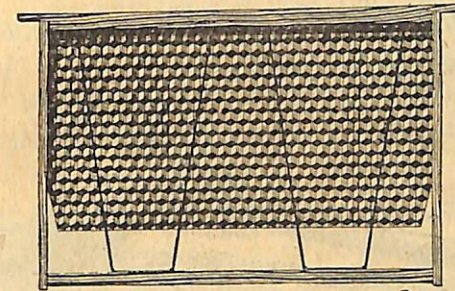


19 Արհեստական մոմաթերթ

բացի նրանից, որ մեղրահացերին կանոնաւոր ուղղութիւն է տալիս, մեղուների աշխատանքն էլ բաւականաչափ թեթեւացնում է և մեծ ինսյոդութիւն է լինում մեղրի, որովհետեւ մեղուները մոմ արտադրելու համար շատ էլ մեղր պիտի գործածեն. բացի այդ բոլորից՝ արհեստական մո-

մաթերթը արգելք է լինում բոռերի բազմանալուն, եթէ, իհարկէ, տալու լինինք շրջանակները ամբողջ մոմաթերթերով:

Արհեստական մոմաթերթը պէտք է կպցնել շրջանակին հետեւեալ կերպով: Այն մեղուանոցներում, որոնք միշտ մնում են միևնոյն տեղը, շրջանակները երկաթաթելով ամրացնելու կարիք չկայ: Պէտք է ունենալ շրջանակի ներսի չափին հաւասար մի տախտակ, որ ներքեի և վերեւի կողմերից պիտի ունենայ ձողեր և ազատ մտնի շրջանակի մէջ՝ ուղիղ կէս տեղը: Մոմաթերթը դնում են տախտակի վրայ, վերեւից հագցնում են շրջանակը, մոմաթերթն էլ ամրացնում են շրջանակի վերին և կողքի ձողերին և ապա թէյամանի մէջ (նկար 10) հալեցրած մոմով կպցնում: Նոյն ձևով ամրացնում են և վերնայարկի կիսաշրջանակները, որոնց չափերի համեմատ էլ պիտի տախտակ ունենալ:



20 Մոմաթերթով շրջանակ

Շրջանակներին կպցրած մոմաթերթերը, առանձնապէս այն ժամանակ, երբ լաւ յատկութեան չեն լինում կամ երբ նոր են ու ծանրաբեռնաւած մեղուներով, որդերով ու մեղրով, պոկւում են շրջանակից ու վայր թափւում՝ ապականելով փեթակն և շատ անգամ պատճառ դառնալով գողութեան: Ուստի հարկ է լինում միջոցներ ձեռք առնել այս անյարմարութեան առաջն առնելու համար: Սովորական միջոցներից մէկն այն է, որ աշխատում են բնի համար գործադրելի մոմաթերթն առնել այն մեղուանոցներից կամ գործարաններից, որոնք լաւ, զիմացկուն և հաստ

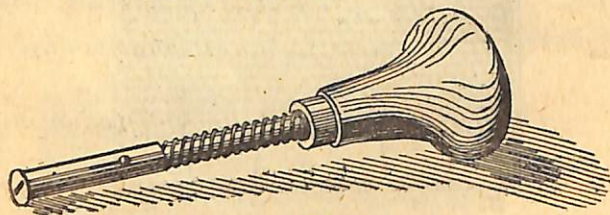
մոմաթերթ են պատրաստում. իսկ երկրորդ միջոցը՝ երկաթաթելերն են, որոնք ամրացնում են շրջանակներին 20-րդ նկարի վրայ ցույց տուած եղանակով:

Սրա համար հարկաւոր է նախապէս շրջանակի վերին և ստորին ձողերին խփել չորս-չորս հատ երկծայր փոքրիկ մեխեր, ապա մեխերի միջով անցկացնել երկաթաթելն ու ձգել ափսոս, որ երկաթաթելը լարուած դիրք ստանայ և ձգուած լարի նման էլ ձայն հանէ: Երբ երկաթաթելն անցկացրած պատրաստ է, շրջանակին, հալած մոմի միջոցով, ինչպէս ցույց տրուեց վերևում, կպցնում են մոմաթերթը,



21. Վուալէի գործիք

Իսկ այս վերջինը 21-րդ նկարի վայ ցույց տուած գործիքով ամրացնում են երկաթաթելերին:



22. Պաշուի գործիք և մեխեր

Մեխեր խփելու համար բանեցնում են 22-րդ նկարի վրայ ցույց տուած գործիքը:

21. ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՉԵՌՔ ԲԵՐԵԼ ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

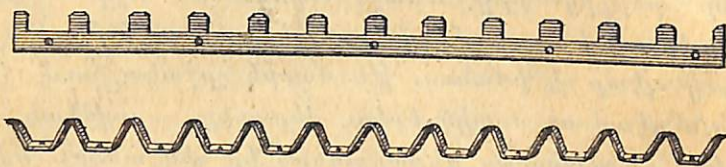
Մեղունները կարելի է գնել պատրաստի շրջանակաւոր փեթակներում կամ հասարակ փեթակներում (կթոց

կամ քեօթուկ): Առաջինի ընտրութիւնը շատ հեշտ է պէտք է միայն բաց անել և գննել փեթակը՝ իմանալու համար, թէ մայր կա՞յ, ի՞նչ դրութեան մէջ են որդն ու պաշարը և ի՞նչ ոյժ է ներկայացնում ամբողջ ընտանիքը: Հասարակ տեսակի փեթակները ցանկալի է գնել գրեթե խաւոր բերքից քիչ առաջ, որովհետեւ այդ ժամանակ դժուար է պատահում, որ փեթակները հանգչին: Առաջուց պէտք է իմանալ, թէ մօտիկ շրջակայքում (յամենայն դէպս ոչ մօտիկ երկու վերստից, որովհետեւ մեղունների մի մասը կը վերադառնայ իր հին տեղը) ո՞վ է ծախում: Ընտրել գարնան մի տաք և պայծառ օր, մօտաւորապէս կէս օրին, մի փոքր հեռաւորութեան վրայից դիտել, թէ փեթակներից որոնք են շատ եռանդով աշխատում և նշան անել այդ փեթակները: Երեկոյեան, երբ բոլոր մեղունները կը հաւաքուեն տուն, ծածկել նշան արած փեթակների արկանոցը, ճեղքերը ծեփել և գիշերով տեղափոխել գնողի մեղուանոցը: Եթէ մտադիր էք այդ գնած ընտանիքները փոխադրել շրջանակաւոր փեթակի մէջ, պէտք է գնած փեթակները իրարից հեռու տեղաւորել:

22. ՇՐՋԱՆԱԿԱՒՈՐ ՓԵԹԱԿՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Մեղուններին տեղափոխում են կամ բերքի համար, կամ գնած տեղից սեփական մեղուանոցը բերելու: Շրջանակաւոր փեթակը տեղափոխելիս՝ ամենաանհրաժեշտ պայմանն է օդի առատութիւնը, որովհետեւ մեղուններն այդ ժամանակ մեծ քանակութեամբ տաքութիւն են արտադրում, որից իրանք կարող են խեղդուել, իսկ մեղրահացերն էլ պոկուել: Հարկաւոր է փեթակի բունը յատակին լաւ ամրացնել մեխով կամ վինտով: Փեթակից պէտք է հեռացնել քաթանը, բարձր և կտորը և դրանց փոխարէնը գնել և ամրացնել մեխով կամ վինտով մետաղեայ ցանց շրջանակի մէջ՝ շինած բնի ամբողջ մեծութեամբ: Յանցի շրջանակի ձողերը

պիտի այնպիսի հաստութիւն ունենան, որ ցանցի և փեթակի շրջանակները մէջ մնայ մէկ և կէս դիւյմ դատարկ տարածութիւն: Փեթակի շրջանակները պէտք է թէ վերեւից և թէ ներքևից հագցրած լինեն բաժանարարների մէջ (նկար 23). շրջանակների վերևից էլ, բնի ամբողջ տարա-



23. Վերին և ստորին բաժանարարներ

ծութեամբ խաչաձև խփել ձողեր, որպէս զի շրջանակները ճանապարհի հարուածներից, իրանց տեղերից՝ բաժանարարներից՝ դուրս չգան:

Ուշ երեկոյեան, երբ մեղունները ժողովուել են տուն, կամ վաղ առաւօտեան, երբ մեղունները դեռ տանն են, արկանոցները պէտք է ամբողջովին ծածկել և մեխել:

Պէտք է աշխատել, որ մի տեղից մեղունները դուրս գալու անցք չունենան, հակառակ դէպքում նրանք կը յարձակուեն մարդկանց և անասունների վրայ:

Շրջանակաւոր փեթակները կարելի է տեղափոխել ձիերով, սայլով և երկաթուղով: Զիւրով կամ սայլով տեղափոխելիս, եթէ վերջինը բէսսօրներ չունի, պէտք է փեթակների տակ դնել խոտ կամ ծղնօտ և ճանապարհորդութիւնն էլ կատարել շատ զգուշութեամբ և բոլորովին կամաց. փեթակներն էլ այնպէս պէտք է դարսել կամ դնել, որ շրջանակի ուղղութիւնը ճանապարհին ուղղահայեաց լինի:

Եթէ տեղափոխութիւնը կատարուում է այնպիսի ժամանակ, երբ մեղունների քանակութիւնը փեթակում շատ մեծ է, այդ դէպքում պէտք է վարուել բնի հետ այնպէս, ինչպէս նկարագրուած է, բացի ցանցը ամրացնելուց: Բնի վրայ պէտք է դնել վերնայարկը 4—5 հատ կիսաշրջանակներով, որոնք պէտք է մեխուած լինին և վերնայարկն

էլ չօրս կողմից ձողերով ամրացած լինի բնի հետ, որպէս զի իրարից չը բաժանուին. ապա դնել մետաղեայ ցանցը վերնայարկի վրայ և մեխել:

23. ՄԵՂՈՒՆԵՐԻՆ ՀԱՍՏՐԱԿ ՓԵԹԱԿԻՑ ՇՐՋԱՆԱԿԱԽՈՐԻ ՄԷՋ ՓՈՆԱԴՐԵԼԸ

Այն հասարակ փեթակը, որ կամենում էք փոխադրել, եթէ յետևի մասում, արկանոցի հակառակ կողմում, դատարկ տարածութիւն չունի, պէտք է կտրել դատարկ հացերը, որպէս զի դատարկ տարածութիւն բացուի: Պէտք է շրջանակաւոր փեթակի մէջ դնել 2—3 շրջանակ հացով կամ մոմաթերթերով, բունը կտրել միջնատախտակով, դնել քաթանը, բարձը և կտուրը: Պէտք է իր տեղից մի քանի քայլ հեռացնել հասարակ փեթակը և նրա տեղը դնել նոր պատրաստած շրջանակաւոր փեթակն այնպէս, որ վերջինի արկանոցը լինի նոյն տեղը և նոյն բարձրութեան վրայ, ինչպէս եղել է հասարակ փեթակը դրած ժամանակ:

Դաշտից վերադարձող մեղունները կը մտնեն նոր փեթակը: Հասարակ փեթակը կանգնեցրէք գլխիվայր, որ արկանոցը մնայ գետնին, իսկ հակառակ կողմը՝ դատարկ տարածութիւնը, լինի վերև: Ներքևի մասից, որ գետնին է, կողքերից, փայտով թըխկթըխկացնելով, մեղուններին պէտք է քշել վերև՝ դէպի դատարկ տարածութիւնը, ընդմիջումներով թըխկթըխկոցը շարունակել, մինչև որ մեղունները, գլխաւորապէս մայրը, կը բարձրանան վերև:

Պէտք է բաց անել վերևի մասի տիփարը և այնտեղից դիտել մեղունների բարձրանալը. յաճախ պատահում է, որ մօրը կը նկատէք բարձրանալիս. պէտք է շատ զգուշութեամբ բռնել նրա թևերից, նստեցնել վանդակի մէջ և դնել փեթակը, շերեփով էլ հաւաքել կծիկ կազմած մեղուններին և նոյնպէս ածել նոր փեթակը:

Իսկ եթէ մօրը չընկատէք, թըխկթըխկոցը պէտք է շարունակել, մինչև որ մեղունների մեծ մասը վերև բարձ-

բանայ և կծիկ կազմէ: Շերեփով այդ կծիկը ածեցէք նոր փեթակի մէջ. հաւանական է, որ մայրը նոյնպէս այդ տեղ կըլինի:

Այդ վերջացնելուց յետոյ, պէտք է սկսել մեղրահացերի կտրելը: Այդ գործողութիւնը ցանկալի է կատարել սենեակում, նախ՝ որ որդը չըսառչի, երկրորդ՝ մեղրի հոտից գողութիւն չառաջանայ: Հացերը պէտք է կտրել սուր դանակով և աշխատել, որ կտրելիս որդով հացերը չըփչանան:

Որդով հացերը պէտք է դարսել քաթանի վրայ, մեղրով հացերը դնել ամանի մէջ, իսկ սև, անպէտք և դատարկ հացերը հաւաքել առանձին՝ հալելու համար: Որդով և մեղրով հացերը պէտք է 4—5 տեղից կապել թելով կամ շորի բարակ կտորներով շրջանակի վերին և ստորին ձողերից և դնել նոր փեթակի մէջ: Որդով հացերը պէտք է դնել ընտանիքի բնի կենտրոնում—մեղրով հացերը կողքերից և ապա դատարկ հացերը: Վերջինից պէտք է դնել այնքան, որքան մեղունները կարող կըլինեն ծածկել:

Արկանոցը պէտք է այնքան նեղացնել, որ հազիւ մի կամ երկու մեղու կարողանանան անցնել: Փոխադրութեան գործողութիւնը պէտք է կատարել պայծառ և տաք օր կամ զարնան սկզբներում, երբ փեթակում քիչ որդ է լինում, կամ ուշ աշնանը, երբ որդ բոլորովին չէ լինում: Գարնանը փոխադրած ընտանիքներին ցանկալի է 3—4 օր կերակրել թանձր շաքարաջրով:

24. ԵՐԲ ՊԵՏԵ Ե ՆԱՅԵԼ ՓԵԹԱԿԸ

Գարնանը հարկաւոր է մեծ խնամք տանել, որ փեթակը շարունակ պաշար ունենայ. մանաւանդ այդ ժամանակ պէտք է տաք ծածկած պահել նրան և հոգալ, որ մայրն էլ ձու դնելու միշտ ազատ տեղ ունենայ: Այս բոլորը կատարելու համար յաճախ պիտի հսկել—բաց անել փեթակը, մանաւանդ երբ որդի քանակութիւնը այնքան շատանում է,

որ երկու օրը մի անգամ կամ նոյն իսկ ամեն օր հարկաւոր է լինում նոր և նոր հացեր տալ:

Նոր հացերը պէտք է դնել բնի մէջ՝ կողքերից: Այդքան յաճախ բաց անելը ոչ մի վնաս չի կարող տալ. ընդհակառակը, նոր սկսողները ամեն անգամ նայելիս նոր և նոր բաներ կը սովորեն: Բայց նոյնը չէ կարելի ասել գլխաւոր բերքի ժամանակ, երբ հարկաւոր է մեղուններին թողնել հանգիստ՝ անդադար աշխատելու համար: Զրպէտք թողնել հանգիստ՝ անդադար աշխատելու համար: 12—4ը, և այն է բաց անել, գոնէ օրուայ որոշ ժամերին՝ 12—4ը, և այն փեթակները, որոնք ջահէլ՝ չըբեղմնաւորուած մայր ունին, որովհետև կարող է պատահել, որ հէնց այդ ընթացքին մայրը վերադառնայ ամուսնական ճանապարհորդութիւնից և չը կարողանայ ճանաչել իր փեթակը բաց դրութեամբ:

25. ՀԻՆ ՀԱՅԵՐԻ ՀԵՌԱՅՆԵԼԸ

Փեթակի բնի մեղրահացերը ժամանակի ընթացքում սեանում-անպէտքանում են: Այդ առաջ է գալիս նրանից, որ որդերի շապիկները մնում են մէջը և բջիջները քանի դնում՝ փոքրանում են՝ այդ շապիկներից. բնականաբար, այդ փոքրացած բջիջներից դուրս են գալիս ոչ-կանոնաւոր զարգացած մեղուններ: Հէնց որ մեղրահացերը դառնում են լոյսի դէմ անթափանցելի, պէտք է դրանց փոխել: Այդ հացերը լաւ է հեռացնել գարնանը, երբ դատարկ են լինում, կամ աշնանը՝ երբ մեղուններին պատրաստում են ձմեռուայ համար:

26. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵՐՊՈՎ ՄԱՅՐԵՐ ՀԱՆԵԼԸ

Ինչպէս և առաջ ասացի, մայրը երբորդ տարուանից կորցնում է մեծ քանակութեամբ ձու ածելու ընդունակութիւնը: Մեղուապահի գլխաւոր գործերից մէկն էլ այն է, որ այդ տեսակ մայրերին փոխարինէ ջահէլ, ագնիւ ծագում ունեցող մայրերով: Մայրերը պէտք է պատ-

ըստեղ ուժեղ, աշխատասէր և խելօք ընտանիքներէց։ Նոյնանման ընտանիքներում միեւնոյն ժամամանակն էլ պէտք է պատրաստել բոլեր՝ մայրերին բեղմնաւորելու համար։ Մայր պատրաստող ընտանիքներին ամբողջ ժամանակամիջոցում, մինչև մօր դուրս գալը, անհրաժեշտ է կերակրել թանձր շաքարաշրով, տալով ամեն երեկոյ մի բաժակ, և միեւնոյն ժամանակն էլ պէտք է տաք ծածկած պահել փեթակը։

Ընտրելով վերելում յիշած յատկութիւններով օժտուած մի ուժեղ ընտանիք, վերցրէք մօրը, որ կարելի է տալ մի որեւիցէ անմայր ընտանիքի կամ ձագ կազմել։ Այդ ընտանիքը զրկուելով մօրից, պատրաստում է մայրաբներ, որոնցից մանրները և անկանոնները պէտք է ոչընչացնել։

Մայրերի դուրս գալուց 2-3 օր առաջ, պէտք է կազմել մայրաբների քանակութեան համեմատ փոքրիկ ընտանիքներ, մայրերին պտղաբերելու համար։ Վերցրէք սովորական փեթակ, բաժանեցէք միջնատախտակով մի քանի մասերի, որպէս զի իւրաքանչիւր մասում կարելի լինի դարսել երեք շրջանակ։

Դադան-Բլատտի փեթակը կարելի է բաժանել երեք մասի։ Իւրաքանչիւր մասում պէտք է դնել մի շրջանակ որդով և նստած մեղուններով, որ պէտք է վերցնել միջակ ոյժ ունեցող ընտանիքներից, օրուայ տաք ժամերին. դրա մի կողմից դէք մի շրջանակ մեղրով և միւս կողմից էլ մի շրջանակ դատարկ հացով կամ մոմաթերթով, ուրիշ փեթակից էլ թափ տուէք 2—3 շրջանակների վրայ նստած ջահէլ, դեռ ևս դաշտ չըգնացած, մեղուններ։

Այսպէս պատրաստելուց մի օր յետոյ, երբ մեղունները կըզգան իրանց որբութիւնը, իւրաքանչիւրին պէտք է տալ մի մի մայրաբուն։ Մայրաբները պէտք է կտրել զգուշութեամբ սուր դանակով, փոքրիկ հացի հետ, որից

և պէտք է բռնել և բնական դրութեամբ ու նոյն զգուշութեամբ դնել ընտանիքի կենտրոնի երկու շրջանակի մէջտեղում և փայտի բարակ ձողիկներով ամրացնել մեղրահացից կամ շրջանակի վերին ձողից։ Մայրը կատարեալ լինելու համար, պէտք է և բոլը, որից նա բեղմնաւորուելու է, լինի ազնիւ ընտանիքից։ Գարնանը մի այդպիսի ընտանիքի բնի կենտրոնում հարկաւոր է դնել բոռաբլիջներով մի լաւ հաց, բունը նեղացնել միջնատախտակով, որպէս զի մեղունները խիտ նստած լինին հացերի վրայ, ամեն երեկոյ էլ կերակրել շաքարաշրով, որից յետոյ մայրը ձուերով կըլցնէ այդ բոռաբլիջները. և միեւնոյն ժամանակն էլ պէտք է աշխատել, որ վատ և թոյլ ընտանիքներից բոլեր չառաջանան և տռաջացած դէպքումն էլ՝ ոչնչացնել դրանց. բոլի որդերը, եթէ սերեկած են, հարկաւոր է դանակով կտրել գլուխները, իսկ չըկնքուած որդի վրայ պէտք է ջուր սրսկել. երկու դէպքումն էլ մեղունները նրանց դուրս կը զցեն փեթակից։ Այս վերջին դրութիւնից ազատուելու համար կարելի է մայրեր պատրաստելու գործողութիւնը սկսել աւելի վաղ, քանի դեռ բնական բոլերը առաջ չեն եկել։

Եթէ այդ ջահէլ մայրերը բեղմնաւորելուց յետոյ ըսկըսեն ձու ածել, դրանց կարելի է գործածելուրիշ պէտքերի համար, իսկ ընտանիքին նորից կամ մայրաբուն տալ կամ միացնել հարեան ընտանիքի հետ. հարկաւոր է միայն վերցնել միջնատախտակը և մօտեցնել շրջանակները։ Նոյնը պէտք է անել և այն դէպքում, երբ ջահէլ մայրը, ամուսնական ճանապարհորդութիւն կատարելու ժամանակ, կորչում է։ Ոչ մի դէպքում չըպէտք է թոյլ տալ, որ այդ փոքրիկ ընտանիքները իրանք իրանցից պատրաստեն մայր։ Նոյնպէս պէտք է հետեւել նաև այն ընտանիքներին, որոնք պարսպած են մայրեր պատրաստելով, որ ժամանակին դրանց մայրերը բեղմնաւորուին։ Հակառակ դէպքում

այգպիսիններին նոյնպէս պէտք է տալ հասունացած մայրաբուն:

27. ՄԱՅՐԵՐԻ ՓՈՆԱՐԻՆՈՒՄԸ

Եթէ մայրը ծերացել է կամ որ և իցէ պատճառով անպէտք է դարձել, հարկաւոր է փոխել նրան: Փեթակից հեռացրէք հին մօրը և հէնց նոյն օրը տուէք վանդակով նոր մայր և վարուեցէք անպէս, ինչպէս նկարագրած է «Ինչպէս պէտք է որբացած ընտանիքին մայր տալ» գլխումը:

28. ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ ԲՆԱԿԱՆ ՁԱԳ ՏԱԼԸ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՁԱԳ ՎԵՐՅՆԵԼԸ

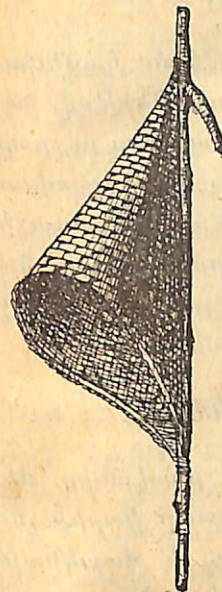
Եթէ փեթակը լցւում է որդով և մեղուններով, ընտանիքի մի մասը բաժանւում է՝ նոր ընտանիք կազմելու համար: Ձագը լինում է բնական և արհեստական: Բնական ձագն այն է, երբ մեղունները իրանք են բաժանւում՝ դուրս գնում, իսկ արհեստականը, երբ մեղուապահը ինքն է բաժանւում նրանց և նոր ընտանիք կազմում:

29. ԲՆԱԿԱՆ ՁԱԳ

Բնական ձագերը դուրս են գալիս գլխաւոր բերքի սկզբում կամ քիչ առաջ և այդ բանը տեսնւմ է մինչև բերքի վերջը: Եթէ բարեյաջող ընտանիքներում նկատէք բոռեր և մայրաբներ, այդ նշանակում է, որ փեթակը պատրաստւում է շուտով ձագ դուրս հանելու: Առաջին ձագը՝ առաջնաձագը, որը դուրս է գալիս սովորաբար հին մօր հետ, դուրս է գալիս հէնց այն օրը, երբ եղանակը բարեյաջող է, երբ մայրաբներից մէկն ու մէկը կնքւած է:

Առաջնաձագերը դուրս են գալիս լաւ եղանակներին և օրուայ որոշ ժամերին՝ 10—3 ժամը: Երկրորդ ձագը դուրս է գալիս առաջնաձագից 8—9 օր յետոյ ջանել մայրերով, դրա համար եղանակը և ժամը նշանակութիւն չունին: Առաջնաձագի մայրը՝ ծանրաբեռնուած լինելով ձուկիներով՝

շատ հեռու չէ թռչում և սովորաբար իջնում է փեթակից ոչ հեռու՝ ծառի կամ թփի վրայ: Եթէ ձագը իջել է ծառի ճիւղի վրայ, պէտք է ձագակալը (նկ. 25) բռնել տակը և ճիւղը թափ տալ ձագակալի մէջ. իսկ եթէ թափ տալու յարմարութիւն չկայ, պէտք է մեղուններին հաւաքել շերեփով կամ աւելել խոզանակով կամ ծուխ տալով քշել: Եթէ մեղուապահը ցանկանում է փեթակների թիւը շատացնել, իւրաքանչիւր ձագ պէտք ածել առանձին փեթակի մէջ, իսկ եթէ ուզում էք մեղր ստանալ, պէտք է կազմել ուժեղ ձագեր՝ մի քանիսը իրար հետ միացնելով:



25. Ձագակալ

Պէտք է միացնել առաջնաձագերը բեղմնաւորւած մայրերով՝ առաջնաձագի հետ, իսկ երկրորդ ձագերը՝ ջանել մայրերով՝ երկրորդ կամ երրորդ ձագերի հետ: Հակառակ դէպքում՝ կարող է մէկը միւսին ջարդել: Որպէս զի երկրորդ-երրորդ ձագերը չըփախչին փեթակից, պէտք է տալ նրանց մի կտոր հաց որդով և ձուով:

30. ՄԻՋՈՅ ԵՐԿՐՈՐԴԻ ՁԱԳԻ ԴՈՒՐՍ ԳԱՆՈՒ ԴԷՄ

Մեղուապահը ձագ տալու ամբողջ միջոցում շարունակ պէտք է ուշադրութեամբ հսկէ, թէ ձագը որ փեթակիցն է դուրս գալիս և որտեղ է իջնում: Մեղունները, երբ թողնուած են իրանք իրանց՝ յաճախ շատ ձագ են տալիս, որից թուլանում է մայր փեթակը. թոյլ են լինում և ձագերը: Մեղուապահի միջամտութիւնն այս դէպքում անհրաժեշտ է, որպէս զի թոյլ չտայ մէկից աւելի ձագ տալուն: Դորա առաջն առնելու համար, պէտք է ձա-

գըր դնել մայր փեթակի տեղը, իսկ վերջինը դնել մի այլ տեղ:

31. ՁԱԳԻ ՏԵՂԱԻՈՐԵԼԸ ՓԵԹԱԿԻ ՄԷՁ

Փեթակի մէջ դրէք ձագի մեծութեան համեմատ շրջանակներ՝ պատրաստի հացով կամ մոմաթերթով, նեղացրէք բունը միջնատախտակով, դրէք քաթանը ու բարձը, հաւաքեցէք ու ծածկեցէք փեթակը: Փռեցէք արևոց արկանոցի առաջ և թափ տուէք ձագը: Ձագերին առաջին երեք օրը ցանկալի է կերակրել շաքարաջրով: Բոլոր ձագերը, գլխաւորապէս ջահէլ մայր ունեցողները, մինչև բեղմնաւորելը մեծ հսկողութիւն են պահանջում:

32. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՁԱԳ ՎԵՐՅՆԵԼԸ

Արհեստական կերպով ձագ վերցնելը բնականից մեծ առաւելութիւններ ունի. նախ՝ մեղուապահը կարիք չունի մեղուանոցի վրայ մի ամիս հսկելու և վախենալու ձագերի փախչելուց և երկրորդը՝ մեղուները ձագ տալու ժամանակ, համարեա, ամբողջ 10 օր չեն աշխատում, որ մեծ ազդեցութիւն է անում մեղրի քանակի վրայ:

Արհեստական ձագը պէտք է վերցնել զօրեղ ընտանիքներից, որ առնուազն ունի 7 հաց որդով: Ձագը վերցնելու համար պէտք է ընտրել պայծառ օր՝ ժամը 11—3-ը, երբ մեղուների մեծ մասը դաշտումն է:

Մայր փեթակից, որից ձագ էք հանում, առանձնացրէք ժամանակաւորապէս այն շրջանակը, որի վրայ մայրն է: Նոր փեթակն էլ կազմեցէք այսպէս. ափերից դրէք մի մի շրջանակ մեղրով և մի մի շրջանակ էլ դատարի հացով կամ մոմաթերթով. մայր փեթակից վերցրէք երեք շրջանակ որդով, թափ տուէք կամ աւելեցէք մեղուներին ու դրէք նոր փեթակի բնի կենտրոնում. եթէ պահեստի մայր կամ հասած մայրաբուն չունիք նոր ընտանիքին տալու, մայր փեթակից պէտք է վերցնել էլի մի հաց որ-

դով, ձուերով և նստած մեղուներով ու դնել նոր փեթակի մէջ, որպէս զի իրանց համար մայր պատրաստեն:

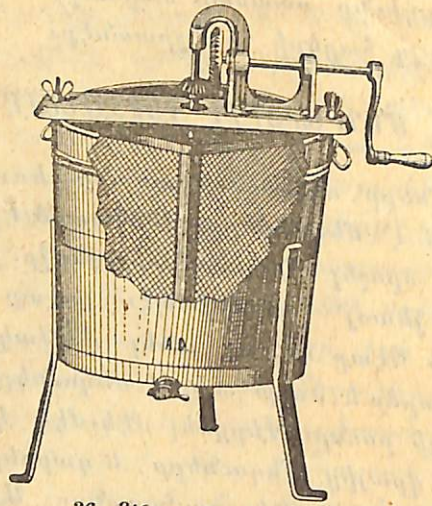
Մօրը իր շրջանակովը վերադարձրէք մայր փեթակին. հաւաքեցէք բունը և դրէք մեղուանոցում մի այլ տեղ, իսկ դորա տեղը դրէք նոր փեթակը: Արհեստական ձագ վերցնելու համար ցանկալի է պահեստի մայրեր կամ հասած մայրաբներ ունենալ և հէնց նոյն օրն էլ տալ նոր կազմած ընտանիքին մայր կամ մայրաբուն:

33. ԳԼԽԱԻՈՐ ՄԵՂՐԱՌԵՐԲԸ

Գլխաւոր մեղրաբերքը պէտք է վարձատրէ մեղուապահի ամբողջ տարուայ աշխատանքը: Ուժեղ ընտանիքները կարող են մեծ բերք տալ. ուստի մեղուապահը պէտք է իմանայ իր տեղի գլխաւոր բերքի ժամանակը և պէտք է համեմատ էլ պատրաստէ՝ ուժեղացնէ ընտանիքները: Բերքի ամենաճիշտ ժամանակը որոշողը կշեռքն է, ուստի իւրաքանչիւր մեղուանոցում գտնէ մի փեթակ՝ միջին ոյժի, պէտք է դրուած լինի կշեռքի վրայ:

Իւրաքանչիւր փեթակի օրական բերքի մուտքը կարող է հասնել 5—15 ֆունտի և մեղուապահը շարունակ պէտք է հսկէ, որ մեղուները միշտ ազատ տեղ ունենան մեղրը ամբարելու համար: Երբ բունը լցում է մեղունեմեղով և մեղրով, պէտք է դնել վերնայարկը: Նախ քան վերնայարկի դնելը՝ մեղուապահը պէտք է զննէ ընտանիքը՝ ստուգելու համար 1) մայրը ազատ տեղ ունի՞ ձու դնելու. եթէ չըկայ, պէտք է վերցնել մէկ կամ երկու հաց լու. չըկնքուած որդով, թափ տալ նստած մեղուները և եթէ ընտանիքը պատրաստուած է ձագ տալու, կտրել մայրաբները և 3) յատակը մաքրել:

Եթէ եղանակը բարեյաջող է և բերքի քանակն էլ



26. Ցենտրաֆուգը

ուռնենայ ծորակ: Մեղրի կնիքներն էլ պէտք է փռել մաքուր ցանցի վրայ և դնել տաշտը, որ քամուի, իսկ դատարկած հացերը երեկոնները յետ տալ մեղրուներին մաքրելու համար:

37. ԲԱՄԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ

Մեղրը պահելու և ցենտրաֆուգով քամելու սենեակը՝ քամարանը, պէտք է լաւ պաշտպանուած լինի, որ ոչ մի կողմից մեղրուները մուտք չունենան: Լուսամուտներն էլ պէտք է շինել փոքրիկ և ափսոս, որ լուսամուտի շրջանակը կարելի լինի շուռ տալ ուղղահայեաց պտուտակի վրայ, որպէս զի ցանկացած դէպքում՝ մեղրուներին դուրս անելու համար կարելի լինի պտոյտ տալ շրջանակը: Սենեակը պէտք է լինի անպայման չոր:

38. ՄԵՂՐԻ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՆԵՐ

Մեղրի ամանները յարմար է շինել սպիտակ երկաթից և խուփն էլ ափսոս շինել, որ հերմետիկ կերպով

ծածկուի: Ամանները պէտք է շինել փոքր, որ պարունակեն 2-3 փութ մեղր: Դրանք շատ յարմար են մեղր տեղափոխելու համար, մանաւանդ եթէ հազցրած լինեն արկղների մէջ:

39. ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁՄԵՌՈՒԱՅ ՀԱՄԱՐ

Վերնայարկերը վերցնելուց յետոյ, պէտք է վերջին անգամ նայել փեթակները և պատրաստել ձմեռուայ համար: Այն ընտանիքները, որոնք մայր չունին, պէտք է մայր տալ կամ միացնել ուրիշի հետ: Որտեղ ձմեռուայ համար պաշարը քիչ է, հարկաւոր է մեղրով հարուստ ընտանիքներից վերցնել և լրացնել: Բնի մեղրը, որտեղ զարնանը բերք չէ լինում, ցանկալի է ամբողջապէս թողնել մեղրուներին: Յարմար ժամանակ է բնից հեռացնել անպէտքացած, նոյնպէս և բոռաբշիջներով հացերը: Հարկաւոր է մաքրել յատակը, բունը նեղացնել միջնատակտակով, դնել մաքուր բաթան ու բարձր և ծածկել փեթակը: Յրտեղը ընկնելուց յետոյ՝ երբ այլևս գողութեան վտանգ չըկայ, արկանոցները փեթակի ամբողջ երկաթաթեմբ հարկաւոր է բաց թողնել, որպէս զի մեղրուները ձմեռը օդի պակասութիւն չզգան:

40. ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ ՁՄԵՐՆԵԼԸ

Մեղրուն մեղ մօտ կարող է ձմերել բացօդեայ, ուղղակի իրանց դրած տեղում, միայն պահեստի մայրերին և թոյլ ընտանիքներին անհրաժեշտ է տուն դնել, որը պէտք է լինի չոր, մթնացրած և աղմուկից հեռու: Եթէ մեղրուները ձմերում են բացօդեայ, մեղրուապահի միակ գործն է արկանոցի առաջ սառած ձիւնը զգուշութեամբ մաքրել, որպէս զի մեղրուները օդի պակասութիւն չզգան: Տուն դրած մեղրուներին էլ պէտք է հսկել, որ մկները չանհանգըստացնեն:

41. ՄՈՄԱՀԱՅԵՐԻ ՊԱՀԵԼԸ

Չոր հացերը պէտք է շարել վերնայարկերի մէջ, վերնայարկերը՝ իրար վրայ դարսելով գլուխը լաւ ծածկել, որ մկներ չըմտնեն և դնել ծածկի տակ ափսոսի տեղում, որտեղ հակառակ քամիներ են խաղում:

§

ՅԱՆԿ

1. Կովկասեան մեղունները	5
2. Մեղուի ընտանիքի կազմը և կեանքը	5
3. Ի՞նչ են բերում մեղունները	7
4. Ի՞նչպիսի փեթակ է հարկաւոր	7
5. Ի՞նչ տեսակ իրեր և գործիքներ են հարկաւոր	10
6. Ե՞րբ պէտք է մեղուններին դուրս դնել	14
7. Ի՞նչպէս պէտք է վարուել մեղունների հետ	15
8. Փեթակների զննելը	15
9. Ի՞նչպէս պէտք է որբացած ընտանիքներին մայր տալ	16
10. Բոռածու մեղուններ	17
11. Ընտանիքների միացնելը	18
12. Փեթակների մաքրելը	18
13. Ցեց	19
14. Մեղունների փորութիւնը	19
15. Մկները	20
16. Որդնացաւ և թթուած որդ	20
17. Մեղուններին կերակրելը	23
18. Արդիւնաբերական նպատակով կերակրելը	23
19. Մեղունների գողութիւնը	24
20. Արհեստական մոմաթերթ	24
21. Ի՞նչպէս պէտք է ձեռք բերել մեղունների ընտանիքը	26
22. Շրջանակաւոր փեթակների տեղափոխութիւնը	27
23. Մեղուններին հասարակ փեթակից շրջանակաւորի մէջ փոխադրելը	29
24. Ե՞րբ պէտք է նայել փեթակը	30
25. Հին հացերի հեռացնելը	31
26. Արհեստական կերպով մայրեր հանելը	31
27. Մայրերի փոխարինումը	34
28. Մեղունների բնական ձագ տալը և արհեստական ձագ վերցնելը	34

29. Բնական ձագ	34
30. Միջոց երկրորդ ձագի դուրս գալու դէմ	35
31. Ձագի տեղաւորելը փեթակի մէջ	36
32. Արհեստական ձագ վերցնելը	36
33. Գլխաւոր մեղրաբերք	37
34. Ի՞նչպէս պէտք է ուժեղացնել թոյլ ընտանիքները բերքի ժամանակ	38
35. Մեղրաբերքի վերջանալը	39
36. Ցենտրաֆուզով մեղր քամելը	39
37. Քամարան և պահեստ	40
38. Մեղրի համար ամաններ	40
39. Նախապատրաստութիւններ ձմեռուայ համար	41
40. Մեղունակի ձմերելը	41
41. Մոմահացերի պահելը	42





ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0298138



ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՌԱՋԻՆ

ԷԼԵԲՏՐՈ-ՄԵԳԵՆԱՅԱԿԱՆ

ՄԵՂԻԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ԱԴՕԼՑ ԴԻԻՄԱՅԻ

Թիֆլիս, Միքայելեան պրոսպեկտ, № 140



ՓԵԹԱԿՆԵՐ ԵՒ ՓԵԹԱԿԻ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՄՈՄԵՆՏԵՐԹ ԵՒ ՄԵՂԲԵՄՈՄ

*Մեղուարուծական գործիքներ, ցենտրաֆուգ, մոմահալ,
զլանձև մեքենայ և այլն*

Մեղուներ, ՄԱՅՐՆԵՐԻ ՊԱՇՏՈՑ

Գ Ա Մ Ա Ծ Մ Ե Ղ Ր Ե Ի Մ Ե Ղ Ր Ա Հ Ա Ց

ԳԻՔԵՐ ԵՒ ԶԵՌՆԱԲԱՆՆԵՐ

Պատկերազարդ պրեյս-կուրանտներն ուղարկվում են ձեր



22.901